

AMID Working Paper Series 13/2002

Etniske minoriteters bosætning og flytninger – de seneste 20 års økonomisk-kvantitative forskningsresultater¹

Anna Piil Damm
Handelshøjskolen i Århus og AKF^{2 3}

Dette notat omkring etniske minoriteters bosætning og flytninger er begrænset til at omfatte de nyeste af de seneste 20 års økonomisk-kvantitative danske forskningsresultater samt de væsentligste udenlandske forskningsresultater på området fra samme periode. En fuldstændig belysning af etniske minoriteters bosætning og flytninger indebærer omtale af følgende seks problemstillinger:

- Geografisk fordeling af de etniske minoriteter i landet på et givet tidspunkt: Koncentration
- *Årsager* til koncentration
- Etniske minoriteters flyttemønstre, herunder disses betydning for etniske minoriteters geografiske fordeling
- Etniske minoriteters boligforhold
- *Konsekvenser* af etniske minoriteters boligmæssige koncentration for deres integration i det danske samfund
- Instrumenter til *reduktion af etnisk koncentration*.

¹ Dette arbejdspapir er et notat udarbejdet for Akademiet for Migrationsstudier i Danmark i forbindelse med en kortlægning af integrationsforskningen i Danmark siden 1980, udført i opdrag af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration. Projektet vil blive sammenfattet i en endelig rapport, der forventes udgivet af Ministeriet i løbet af efteråret 2002.

² Email: apd@asb.dk

³ Tak til Helena Skyt Nielsen, CIM, og Hans Hummelgaard, AKF, for gode forslag til forbedring af notatet.

Notatet omhandler dermed to integrationsindikatorer: 1) omfanget af geografisk koncentration af de etniske minoriteter og 2) graden af etniske minoriteters integration på boligmarkedet.

Notatet vil være struktureret på følgende vis. I første afsnit gives et overblik over nogle væsentlige begreber. I andet afsnit gives et overblik over resultaterne af de væsentligste internationale undersøgelser inden for hver af de seks ovennævnte problemstillinger. Dette afsnit følges op med en belysning af de fire eneste og dermed væsentligste danske økonomisk-kvantitative undersøgelser på området. Disse er udarbejdet i AKF- og CIM-regi. Fjerde afsnit angiver de fire omtalte danske undersøgelser policy-anbefalinger. Endelig angiver jeg i det femte og sidste afsnit, hvilke spørgsmål fremtidig forskning om etniske minoriteters bosætning og flytninger efter min mening skal fokusere på for at bidrage til forskning om integrationen af etniske minoriteter i Danmark.

1. Forståelsen af nogle væsentlige begreber

1.1 Indvandrere og efterkommer

Danmarks Statistik har siden 1991 inddelt indvandrerbefolkningen i hhv. indvandrere og efterkommere (Pedersen 1991,12):

- En indvandrer er en person, der er født i udlandet af forældre, som begge (eller den ene hvis den anden er ukendt) ikke er danske. Hvis begge forældre er ukendte og personen er født i udlandet, er personen også indvandrer.
- En efterkommer er en person, der er født i Danmark af forældre, som begge (eller den ene hvis den anden er ukendt) ikke er danske. Hvis begge forældre er ukendte og personen er udenlandsk statsborger, er personen også efterkommer.

Bemærk at Danmarks Statistiks definition af en indvandrer inkluderer flygtninge. Som det vil fremgå af omtalen af de efterfølgende analyser, skelnes der i mange danske undersøgelser mellem indvandrere og flygtninge, selvom der i Danmark ikke føres statistik over indvandreres opholdsgrundlag. I mangel af bedre er det blevet sædvane hos Indenrigsministeriet og i videnskabelige analyser på området at definere flygtninge som indvandrere fra de lande, som var de største flygtningationer på det tidspunkt, hvor indvandrereren fik asyl.

1.2 Etniske minoriteter

Betegnelsen etniske minoriteter dækker over udlændinge fra de mindre udviklede lande, dvs. andre lande end USA, Canada, Japan, Australien, New Zealand, de europæiske lande ekskl. Tyrkiet og Cypern samt dele af det tidligere Sovjetunionen, svarende til FNs definition fra 1994. De etniske minoriteter i Danmark svarer til de personer, som af Danmarks Statistik benævnes 'indvandrere fra mindre udviklede lande' og omfatter de i daglig tale omtalte grupper 'indvandrere' og 'flygtninge'. De mindre udviklede lande kaldes tillige for tredjelande i den danske litteratur om indvandrere.

1.3 Integrationsstrategier

I den teoretiske litteratur om integration er der en klassisk skelnen mellem tre rene integrationsstrategier (Hamburger, 1989): assimilation, pluralistisk integration og segregering.

Begrebet assimilation stammer fra latin og betyder 'at gøre lig med'. Denne integrationsstrategi indebærer, at minoritetsbefolkningen bliver ligesom majoritetsbefolkningen.

Begrebet pluralistisk integration er ligeledes af latinsk oprindelse og betyder 'sammensmeltning af flere dele' og 'forbindelse af en mangfoldighed til en helhed'. Denne integrationsstrategi betyder, at minoritets- og majoritetsbefolkningen gensidigt tilpasser sig hinanden.

Begrebet segregering betyder adskillelse på latin og indebærer som integrationsstrategi, at majoritets- og minoritetsbefolkningen lever relativt adskilt.

En anden vigtig skelnen er skelnen mellem kulturelle aspekter ved integration, herunder religion, moral, kønsroller, fysisk fremtræden og strukturelle aspekter ved integration, som omfatter deltagelse på arbejdsmarkedet, i uddannelsessystemet og i det politiske system (Schierup 1993). De to aspekter kan opfattes som to forskellige dimensioner af integration, som kan adskilles, hvilket Integrationsloven (Lov 1998-07-01 nr. 4 om integration af udlændinge i Danmark) er et eksempel på. Ifølge Integrationsloven skal integrationsindsatsen "bidrage til, 1) at nyankomne udlændinge sikres mulighed for deltagelse *på lige fod* med andre borgere i samfundets politiske, økonomiske, arbejdsmæssige, sociale, religiøse og kulturelle liv, 2) at nyankomne udlændinge hurtigt bliver *selvforsørgende* og 3) at bibringe den enkelte udlænding en *forståelse for det danske samfunds grundlæggende normer*". Punkt 1) indebærer fjernelse af barrierer for etniske minoriteters deltagelse i de angivne dele af samfundet *i samme grad* som den øvrige befolkning. Fjernelse af barrierer betyder for det første, at de etniske minoriteter via uddannelse, sprogundervisning o. lign. gøres i stand til at deltage på arbejdsmarkedet samt i det politiske, sociale, religiøse og kulturelle liv i samme grad som den øvrige befolkning og via deltagelsen på arbejdsmarkedet og selvforsørgelse, jf. punkt 2), får samme økonomiske muligheder i samfundet. Dette er udtryk for ønsket om en strukturel assimilationsproces. For det andet betyder fjernelse af barrierer, at barrierer i form af diskrimination af de etniske minoriteter undgås. Sidstnævnte kræver en tilpasning af den øvrige befolkning i form af en holdningsændring. Endelig ses det af punkt 3), at integrationsindsatsen ikke har til formål at skabe kulturel assimilation; de etniske minoriteter skal blot forstå – ikke leve efter – de danske normer.

Integrationsloven er dermed udtryk for en strukturel assimilationspolitik uden en kulturel assimilationspolitik.⁴ Strukturel assimilation kan i øvrigt opfattes som en form for

⁴ Loven markerer i øvrigt en omlægning af de officielle danske integrationstiltag – fra en integrationspolitik med fokus på de kulturelle aspekter ved integration til en politik, som stort set udelukkende omhandler strukturelle aspekter ved integration (Bukdahl og Mortensen 1999).

pluralistisk integration og indebærer, at strukturel lighed mellem minoritets- og majoritetsbefolkningen er idealet (Bukdahl og Mortensen 1999).

Økonomisk integrationsforskning beskæftiger sig med de strukturelle aspekter ved integration, specifikt med indvandreres og efterkommeres integration i uddannelsessystemet, på arbejdsmarkedet og boligmarkedet og anvender typisk assimilation som målestok for, hvor godt integrerede indvandrere og efterkommere er i det danske samfund. En vurdering af indvandreres integration på det danske boligmarked er f.eks. typisk foregået ved at sammenligne indvandrernes fordeling i boligmassen med den øvrige befolknings, hvor succeskriteriet er *samme* procentvise fordeling af de to grupper i boligmassen.

Ingen af de fire danske undersøgelser, som omtales i afsnit 3, diskuterer eller definerer eksplicit begrebet integration, men i Hummelgaard et al. (1995) sættes i titlen på undersøgelsen lighedstegn mellem integration og integration på arbejdsmarkedet, hvor målestokken for graden af integration er assimilation.⁵ Dette kunne afspejle, at forfatterne ligesom Damm (2001) betragter integration i form af assimilation på arbejdsmarkedet som det væsentligste succeskriterium for integrationsindsatsen. Argumenterne er, at de etniske minoriteter først bliver opfattet som en ligeværdig gruppe i det danske samfund, når de opnår samme selvforsørgelsesgrad som den øvrige befolkning, samt at selvforsørgelse øger deres økonomiske råderum i andre af livets samfundsforhold, herunder på boligmarkedet.

2. Væsentlige internationale undersøgelser

2.1 Geografisk fordeling af etniske minoriteter

Det er en fælles international erfaring, at indvandrere er overrepræsenterede i de større byer i forhold til den øvrige befolkning. I 1990 boede f. eks. 63% af indvandrerne i USA i Californien, New York, Florida og Texas, mens kun 31% af den øvrige befolkning var bosat der (Zavodny 1997). Tilsvarende, i 1997 boede 53% af indvandrerne i Sverige i en af landets tre største byer, mens tallet for den øvrige befolkning var 35% (Åslund 2001). Det er ligeledes en fælles international erfaring, at indvandrere er koncentreret bosat i bestemte bydele af de større byer i værtslandet. Dette fænomen kaldes i litteraturen for etnisk *boligmæssig segregering*, eftersom boligmæssig segregering betyder, at en befolkningsgruppe bor adskilt fra de øvrige befolkningsgrupper (Musterd et al. 1998). Det hyppigst omtalte internationale eksempel er ghettoer for fattige sorte amerikanere. Borjas (1995) dokumenterer imidlertid en betydelig etnisk boligmæssig segregering i amerikanske byer for de øvrige etniske grupper i USA. I Vesteuropa bor etniske minoriteter ligeledes segregeret i de største byer, men ingen etniske grupper er segregeret i samme omfang, som de sorte amerikanere er i USA (Musterd et al. 1998, 5).

⁵ I selve undersøgelsen (f. eks. s. 20) omtales integration dog som integration i det danske samfund generelt.

2.2 Årsager til etnisk koncentration

Koncentration af etniske minoriteter i storbyer

Tablet 2.1 giver en oversigt over resultaterne af en række nye udenlandske økonomiske undersøgelser af, hvilke faktorer der har betydning for nyankomne indvandreres initiale valg af bopæl i værtslandet. Disse undersøgelser har til formål at bestemme pull faktorer, dvs. regionale karakteristika, som tiltrækker personer til regionen. Modstykket til pull faktorer er push faktorer, som er regionale karakteristika, som gør personer tilbøjelige til at flytte ud af regionen (Lee 1966).

Pull faktor-resultaterne viser, at nyankomne indvandrere har tendens til at bosætte sig i de større byer, hvor der i forvejen bor mange etniske minoriteter, men beskæftigelses- og indkomstudsigtene viser sig ligeledes at indgå i bosætningsovervejelserne – i hvert fald for visse etniske grupper. Der er derimod fundet modstridende resultater for, hvorvidt omfanget af offentlige velfærdsydelser indgår i nyankomne indvandreres bosætningsovervejelser ('welfare seeking').

Åslunds (2001) undersøgelse vurderer tillige den relative betydning af hver enkelt pull faktor. Han finder, at tilstedeværelsen af jobmuligheder er den vigtigste faktor i bosætningsbeslutningen, dernæst kommer koncentrationen af indvandrere, mens størrelsen af lokalbefolkningen, omfanget af etnisk netværk og det gennemsnitlige indkomstniveau i mindre grad påvirker bosætningsbeslutningen.

Tabel 2.1: Pull faktorer af betydning for nyankomne indvandreres initiale valg af bopæl

Pull faktorer	USA	Sverige Åslund (2001)
Relativt stor lokalbefolkning	Ja Zavodny (1998) og Newbold (1999)	Ja
Relativt mange indvandrere	Ja Zavodny (1998) og Jaeger (2000)	Ja
Etnisk netværk (relativt mange indvandrere af samme etniske herkomst som en selv)	Ja Newbold (1999) og Jaeger (2000)	Ja
Jobmuligheder	Ja Zavodny (1998) (kun for udvalgte etniske grupper) og Jaeger (2000)	Ja
Velfærdsydelser	Måske Borjas (1999) & Newbold (1999): Ja Zavodny (1998): Nej	Måske
Høj per capita indkomst/højt gennemsnitligt lønniveau (i industrien)	Newbold (1999): Ja/ Zavodny (1998): Ja (for udvalgte etniske grupper Jaeger (2000): Ja	Ja
Andel af lokalbefolkningen i ejerbolig		Nej

Teorier om indvandreres valg af initial bopæl i værtslandet forklarer nyankomne indvandreres tendens til at bosætte sig i nærheden af landsmænd i værtslandet med:

- 1) kædemigration (f.eks. i form af familiesammenføringer) (Kobrin og Speare 1983)
- 2) begrænset information om værtslandet, hvorimod etniske enklaver udgør velkendte sociale, kulturelle og økonomiske omgivelser, således at nyankomne udlændinges omstilling til det nye samfund lettes (Castles og Miller 1993, Massey et al. 1994, Pedraza og Rumbaut 1996, Piore 1979, Newbold 1999, Kobrin og Speare 1983)⁶
- 3) eksistensen af etniske goder (Chiswick og Miller 2001)
- 4) bosætning i nærheden af jobs, som nyligt indvandrede kan varetage.⁷

De etniske goder defineres som de af en etnisk gruppes forbrugskaraktistika, der afviger fra værtsbefolkningens forbrugskaraktistika, og inkluderer såvel handlede som ikke-handlede varer og serviceydelser. Hvis de etniske varer og serviceydelser udgør en stor del

⁶ Denne strategi er i øvrigt ikke unik for indvandrere. Segregering kan betragtes som et universalt fænomen, eftersom adskillige grupper i samfundet bosætter sig segregeret, f. eks. velstillede og misbrugere, jf. afsnittet om koncentration af etniske minoriteter i udvalgte bydele.

⁷ Dette gjorde sig også gældende for den første større gruppe af indvandrere i Danmark, gæstearbejderne, som kom i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne, jf. Jeppesen (1994, 30-33).

af en persons forbrug, gælder det, at en person har højere reale leveomkostninger i de geografiske områder, hvor de etniske varer er dyrere, nemlig i områder med et relativt lavt antal 'landsmænd' end i de geografiske områder, hvor de etniske varer er billigere, dvs. i områder med høj koncentration af den pågældende etniske gruppe.

Koncentration af etniske minoriteter i udvalgte bydele

Som påpeget af Özüekren og van Kempen (1997, 22) er den geografiske fordeling af befolkningsgrupper resultatet af interaktionen mellem husstandens ressourcer og præferencer, boligudbud og -placering og baggrundsfaktorer i et land, en region eller en by. Generelt er boliger geografisk fordelt i klynger med boliger af samme type, pris og størrelse. Denne boligfordeling bør ses i lyset af, at folk som har råd til det typisk ønsker at bo sammen med andre personer med lignende socioøkonomisk og kulturel baggrund og dermed får mulighed for at segregere dem selv fra personer, som har begrænsede muligheder på boligmarkedet, herunder nyankomne indvandrere (Musterd et al. 1998, 181). Som følge af boligernes fordeling har befolkningsgrupper dermed tendens til at være segregeret mht. husstandstype og -størrelse og deres betalingsevne og -villighed. Boligmæssig segregering kan også være et udslag af direkte eller indirekte diskrimination, især for etniske minoriteters vedkommende. Det kan imidlertid ikke afvises, at nyankomne indvandreres segregering til dels er selvvalgt, jf. de fire tidligere angivne årsager til, at nyankomne indvandrere bosætter sig i nærheden af deres landsmænd i værtslandet.

I litteraturen om etniske minoriteters boligforhold anvendes ordet 'ghetto' til betegnelse af påtvunget, institutionaliseret etnisk segregering, mens selv-valgt etnisk segregering betegnes som en 'etnisk enklave' (Özüekren og van Kempen 1997, 23).⁸

Etniske minoriteters tendens til initialt at bosætte sig i nærheden af deres landsmænd fører naturligt til spørgsmålet om, hvorvidt de etniske minoriteter med tiden forlader den etniske enklave/ghetto eller ej. Der findes to modsatrettede sociologiske teorier om dette spørgsmål.

'Spatial assimilation'-teorien forudsiger, at minoritetsgrupper forlader den etniske enklave/ghetto i takt med, at deres socioøkonomiske status stiger, og flytter til boligområder, som svarer til deres nye status (Massey og Mullan 1984).

'Ethnic resources'-teorien forudsiger derimod, at der er en social mobilitetskanal inden for den etniske enklave, således at etniske minoriteter, hvis socioøkonomiske status stiger, vil forblive bosat i den etniske enklave, hvor de har direkte adgang til etniske ressourcer (Portes og Bach 1985).

⁸ Begrebet ghetto stammer fra italiensk og betegner oprindeligt et særskilt jødisk kvarter i en by. De første spanske og sicilianske ghettoer oprettedes på jødernes initiativ. I løbet af middelalderen opstod lignende jødekvartaler i Tysklands og Østeuropas byer. Men først i det 14. århundrede blev en ghetto et fra den øvrige befolkning afspærret kvarter, hvor jøderne blev tvunget til at bo. Denne udvikling fremmedes ved pave Paul IVs oprettelse af et særligt jødekvartar i Rom i 1555 (Gyldendals Store Opslagsbog 1967, bind 2, s. 350).

I det næste afsnit vil jeg komme ind på, hvorvidt der er empirisk belæg for 'spatial assimilation'- eller 'ethnic resources'-teorien.

2.3 Flyttemønstre, herunder disses betydning for den geografiske fordeling af etniske minoriteter

Resultaterne af en lang række empiriske studier indikerer, at determinanterne for migration afhænger af, hvor store flytteafstande der betragtes, jf. Axelsson og Westerlund (1998, 118). Denne kendsgerning kan skyldes, at der ligger forskellige flyttemotiver til grund for flytninger over henholdsvis korte og lange afstande. I migrationslitteraturen opfattes flytninger over korte afstande generelt som udslag af bolig-mæssige overvejelser, mens flytninger over større afstande betragtes som arbejdsrelaterede flytninger. Herefter skelner jeg derfor mellem etniske minoriteters intraurbane og interregionale flyttemønstre.

Intraurbant flyttemønster

Økonomiske analyser af bolig-mæssig mobilitet tager udgangspunkt i økonomiske modeller for bopælsplacering, som opfatter bolig som et forbrugsgode som alle andre varer med den væsentlige undtagelse, at boligforbruget er fikseret til en bestemt beliggenhed. Konsekvensen er, at der sker et samtidigt valg af karakteristika ved henholdsvis boligen samt naboer, skoler, adgang til rekreative arealer, jobs mv.

I den mest simple økonomiske model for valg af bopæl maksimerer en husstand nytten af boligforbrug og forbrug af øvrige varer under bibetingelse af husholdningens budgetbegrænsning (jf. f.eks. Alonso 1964, Muth 1969, Williams 1979). Boligpriser (f.eks. månedlig husleje) og priser på alle andre varer er eksogent givet. En husstand kan vælge mellem at blive i sin nuværende bolig eller flytte til en anden bolig. Husstanden vil vælge den bolig, som giver den største nytte givet budgetbegrænsningen. I denne simple model bestemmes en husholdnings valg af bolig ud fra husholdningens boligpræferencer og boligudbuddet.

To faktorer gør, at flyttebeslutningen i modellen er oversimplificeret. For det første er ændringer i boligforbruget særligt for ejere forbundet med betydelige transaktionsomkostninger, hvilket medfører, at der ikke kan forventes at ske øjeblikkelige tilpasninger til ændringer i behov og udbud. For det andet kan der ikke forventes at være fuld information om alternativer til den nuværende bolig (Quigley og Weinberg, 1977). En lang række undersøgelser af forskellige befolkningsgruppers intraurbane flyttemønstre estimerer mikroøkonometriske modeller for flytninger til bestemmelse af, hvilke faktorer der har betydning for, hvorvidt, hvorfra og/eller hvortil en person flytter. De forklarende variabler i traditionelle økonometriske intraurbane flytteanalyser er i overensstemmelse med den økonomiske teori at finde inden for de fire følgende kategorier:

- 1) Personens demografiske forhold og ændringer i disse over personens livscyklus
- 2) Personens socioøkonomiske karakteristika og ændring af disse
- 3) Boligens karakteristika
- 4) Nabolaget

Vedrørende resultater af traditionelle udenlandske flytteanalyser⁹ kan generelt siges, at 1) variabler, der beskriver den familiemæssige livscyklus typisk findes at være statistisk signifikante i flytteanalyser, 2) der er ikke entydige empiriske resultater om betydningen af individets uddannelses- og indkomstniveau, 3) boligejere flytter mindre end lejere, hvilket bl.a. kan forklares ved eksistensen af højere transaktionsomkostninger for ejerne. Herudover har f.eks. boligens pris og størrelsen i forhold til antal beboere betydning, og 4) forhold som kriminalitet, andelen af beboere i lokalområdet med sociale problemer, og andelen af etniske minoriteter har ligeledes typisk selvstændig betydning for beslutningen om eventuelt at flytte til en anden bolig.

Angående spørgsmålet om hvorvidt de etniske minoriteter er tilbøjelige til at forlade den etniske enklave med tiden, indikerer amerikanske og canadiske undersøgelser, at det blandt andet afhænger af den etniske gruppe, jf. tabel 2.2. Resultaterne fortolkes af nogle forskere, herunder Portes og Bach (1985), således at etnicitet, ligesom uddannelse, kan være en ressource af økonomisk, social og politisk art. For visse etniske enklaver er den en så værdifuld ressource, at de muligheder, som individet har inden for enklaven, er bedre end de muligheder, som individet har uden for enklaven.

Tabel 2.2 Indvandreres bosætningsmønster efter årtiers ophold i værtslandet: spredning eller fortsat koncentration?¹⁰

Empirisk belæg for teorien om:	USA	Canada
Spatial assimilation	<p>Kobrin og Speare (1983): protestanter (britiske, vesteuropæiske og øvrige) og irske katolikker</p> <p>Massey og Mullan (1984): Latin-amerikanske indvandrere</p> <p>Belanger og Rogers (1992): Asiatiske indvandrere</p> <p>Fang og Brown (1999): Kinesiske indvandrere</p> <p>Funkhouser (2000): Latin-amerikanske og asiatiske indvandrere</p>	<p>Samuel (1988): Familie-sammenførte til indvandrere</p> <p>Trovato (1988)</p> <p>Fong og Wilkes (1999): Europæiske indvandrere</p>
Ethnic resources	<p>Kobrin og Speare (1983): Jøder og katolikker (fransk-canadiske og italienske)</p> <p>Portes og Bach (1985): Cubanske indvandrere</p>	<p>Fong og Wilkes (1999): Asiatiske og afrikanske indvandrere</p>

Interregionalt flyttemønster

⁹ Jf. f. eks. Gravensen et al. (1997, 41-46) for en oversigt.

¹⁰ Jeg har valgt at se bort fra de talrige amerikanske analyser af sorte amerikaneres kontra hvides intraurbane flyttemønster, eftersom hovedparten af de sorte amerikanere ikke tilhører gruppen af indvandrere.

Det teoretiske grundlag for de fleste migrationsstudier er Sjaastads (1962) humankapitalmodel for migration, ifølge hvilken migration er en investering, som forventes at give et positivt nettoafkast på sigt i form af øget indkomst eller andre former for økonomisk eller ikke-økonomisk afkast. Personers migrationsbeslutning bliver ifølge denne teori taget ved, at de vælger den bopæl som maksimerer deres livstidsnytte netto, dvs. efter fratækning af flytteomkostningerne af økonomisk og ikke-økonomisk art. Faktorerne af betydning for migrationsbeslutningen kan naturligt opdeles i to kategorier:

- 1) migrant selektionsfaktorer (De Jong og Fawcett 1981), som er person-, livscyklus, og socioøkonomiske karakteristika, der indvirker på migrationsbeslutningen
- 2) push-pull faktorer (Lee 1966).

Empiriske mikroøkonometriske studier af bestemmende faktorer for flytninger over større afstande adskiller sig fra flyttemodeller for intraurbane flytninger ved valget af forklarende variabler. De forklarende variabler i traditionelle mikroøkonometriske flytteanalyser er i overensstemmelse med den økonomiske teori at finde inden for de tre følgende kategorier:

- 1) Personens demografiske karakteristika og ændringer i disse over personens livscyklus
- 2) Personens socioøkonomiske karakteristika og ændring af disse
- 3) Karakteristika ved regionen mht. beskæftigelses- og uddannelsesmuligheder, befolkningssammensætning, velfærdsydelse, skattetryk o. lign.

Jeg har kun kendskab til to udenlandske økonometriske flytteanalyser af, hvilke faktorer der har betydning for etniske minoriteters valg af bopæl efter en vis opholdstid i landet. Begge analyser omhandler indvandreres bosætningsmønster i USA. Bartel (1989) estimerer pull faktorer for mandlige indvandrere baseret på deres bosætning i 1980. De mandlige indvandrere udgøres af tre 'generationer' af mandlige indvandrere, som ankom i perioden 1965-69, 1970-74 og 1975-79. De tre 'generationer' har dermed ikke opholdt lige længe i værtslandet på estimationstidspunktet. Bartel (1989) finder, at jo højere andel af den etniske gruppe, som bor i en given storbyregion og jo højere gennemsnitligt lønniveau, desto større sandsynlighed for, at en indvandrer bosætter sig dér, uanset opholdstid i landet og uanset oprindelsesregion (Asien, Europa, Latinamerika). Betydningen af lønniveauet stiger med opholdstiden uanset oprindelsesregion, dvs. størst betydning for den tidlige 'generation' og mindst betydning for den sene 'generation'. Visse indvandrergrupper har derudover tendens til at bosætte sig i storbyregioner karakteriseret ved relativt højt indbyggertal (især den tidlige 'generation') og relativt lav arbejdsløshed (kun latin-amerikanere). Endelig finder Bartel (1989), at jo højere uddannelse indvandrerne har, desto mindre geografisk koncentreret bor de (fra begyndelsen af for asiater og europæeres vedkommende og på sigt for latin-amerikaneres vedkommende) og desto større tilbøjelighed til at flytte internt i USA efter den initiale bosætning i landet.

Den anden analyse er foretaget af Newbold (1999) og vedrører indvandreres udflytning fra de amerikanske storby-regioner 16-30 år efter indvandringsåret. Analysen er baseret på

personer, som er indvandret i perioden 1950-59 og 1965-74. I modsætning til Bartel (1989) estimerer Newbold migrationsdeterminanter for forskellige 'generationer' af indvandrere efter omtrent ens opholdstid i værtslandet. Resultaterne af Newbolds (1999) flytteanalyse fremgår af tabel 2.3, hvori det er angivet, om en faktor øger fraflytningsraten (+) eller reducerer den (-) eller har en insignifikant betydning (0). For eksempel betyder '+ ' ud for faktoren 'uddannelse', at en person, som har en høj uddannelse, har en større sandsynlighed for at flytte væk fra storbyregionen end en person med en lav uddannelse.

Newbolds resultater er i overensstemmelse med Sjaastads humankapitalmodel for migration, i og med at de viser, at indvandrere er villige (eller ligefrem nødsagede) til at fraflytte det storbyområde, som de har boet i de første år i landet, såfremt der er udsigt til forbedrede job- og indkomstmuligheder ved at flytte (jf. at fraflytningstilbøjeligheden er lavere for indvandrere bosat i storbyområder med høj gennemsnitsindkomst og høj vækst i beskæftigelsen), og såfremt der ikke er for store omkostninger forbundet med at flytte (jf. at lejere har større flyttetilbøjelighed end boligejere, og at indvandrere i storbyområder med relativt mange landsmænd, dvs. ligesindede, har lavere fraflytningstilbøjelighed end indvandrere med relativt få landsmænd i nærheden).

Newbold finder desuden et par interessante forskelle i resultaterne for de to 'generationer' af indvandrere. 16-30 år efter indvandring spiller det etniske netværk en mindre rolle for den tidlige 'generation' end den sene. Til gengæld spiller jobmuligheder en større rolle for den tidlige 'generation' end den sene. Dette indikerer, at de to 'generationer' af indvandrere har haft forskelligt integrationsforløb i værtslandet.

Tabel 2.3 Faktorer af betydning for etniske minoriteters fraflytningsrate ud af amerikanske storbyområder

USA (Newbold 1999)	1980	1990
<i>Migrant selektivitets-faktorer</i>	Ankomst 1950-59	Ankomst 1965-74
Gift	+	+
Gode engelsk-kundskaber	-	-
Boligejer	-	-
Indkomst under fattigdomsgrænsen	+	+
Uddannelse	+	+
Regionale push faktorer		
Stor lokal befolkning	+	+
Relativt mange indvandrere	0	-
Etnisk netværk (relativt mange indvandrere af samme etnisk herkomst som en selv)	-	-
Jobmuligheder (vækst i beskæftigelsen)	-	0
Gennemsnitlig indkomst pr. indbygger i byen	-	-

Det er desværre ikke muligt at anvende Bartels (1989) eller Newbolds (1999) fremgangsmåde i en dansk analyse af faktorer af betydning for indvandreres migrationsbeslutninger i Danmark. For hvor Bartel og Newbold bruger de 25 største storbyregioner i USA og fire regionale grupperinger af de øvrige storbyregioner i landet som geografisk enhed i analysen og betragter flytninger til eller fra en af disse storbyregioner som migration, har vi i Danmark kun en enkelt tilsvarende storbyregion, Hovedstadsområdet, hvilket umuliggør analyse af betydningen af regionale forhold for migrationsbeslutningen. Derfor må migrationsforskere på danske data anvende andre geografiske enheder og en anden definition på migration, som først og fremmest er karakteriseret ved, at personen forlader et regionalt arbejdsmarked (homogent inden for regionen) for at flytte til et andet.¹¹

2.4 Boligforhold

Özüekren og van Kempen (1997) er et case-studie af tyrkiske indvandreres boligforhold og bolig-mæssige segregering i otte vesteuropæiske byer. De konkluderer, at mange tyrkere havde svært ved at opnå gode eller rimelige boligforhold, da de i begyndelsen og midten af 1970'erne efter ankomsten af deres familier til værtslandet havde behov for et rigtigt hjem. De faktorer, som især forhindrede dem i at finde en ordentlig bolig var: lav

¹¹ Bartel (1989, 373) angiver, at det er mere passende at anvende storbyregioner (SMSAs – standard metropolitan statistical area) frem for stater som den geografiske bosætningsenhed, eftersom arbejdsmarkedsforhold i økonomisk migrationsteori betragtes som de vigtigste faktorer af betydning for bosætningsvalget. SMSAs opfattes i modsætning til stater generelt som gode approksimationer til homogene arbejdsmarkeder.

indkomst, lange ventelister, mangel på passende boliger, manglende rettighed til at bo i den almennyttige boligsektor, konkurrence med andre husstande på boligmarkedet, manglende kendskab til boligmarkedet og fordelingsprocedurer (Özüekren og van Kempen 1997, 249-250). I Utrecht i Nederlandene var de f.eks. nødt til at købe en ejerbolig i al hast. I de belgiske storbyer var de nødsagede til at leje sig ind i den private lejesektor, hvilket betød en høj husleje for en lavkvalitetsbolig. Özüekren og van Kempen (1997, 250) konkluderer tillige, at selv om mange tyrkiske indvandrere med tiden er flyttet til bedre boliger, har en hel del tyrkiske indvandrere ikke formået at forbedre deres boligsituation, siden de fik deres familie til landet. I stort set alle de vesteuropæiske lande, som undersøgelsen omhandler, bor tyrkiske indvandrere stadig i den mindst attraktive del af boligmassen.

Musterd et al. (1998) er et bredere studie end det føromtalte, eftersom det analyserer boligforhold for og boligmæssig segregering af de etniske minoriteter som gruppe betragtet i 8 vesteuropæiske byer samt i Toronto i Canada. De finder, at boligkvarterer med store koncentrationer af etniske minoriteter er kendetegnet ved lav-indkomsthushold, høj arbejdsløshed og for visse af byerne (Bruxelles, Paris, London, Manchester og Toronto) tillige ved dårlige sociale og fysiske forhold i boligkvarteret (Musterd et al. 1999, 185). Sidstnævnte betyder – positivt betragtet – at boligmæssig segregering af etniske minoriteter ikke nødvendigvis er *ensbetydende* med dårlige fysiske boligforhold, hvilket Danmark er et eksempel på.

2.5 Integrationsmæssige konsekvenser af etniske minoriteters boligmæssige segregering

Dette afsnit vil være afgrænset til integrationsmæssige konsekvenser af etnisk boligmæssig segregering for *første* generation af de etniske minoriteter, eftersom der kan henvises til to nye notater om danske og internationale kvantitative forskningsresultater om effekterne af at opvokse i en etnisk enklave/ghetto for efterkommerne (Heinesen 2002 og Hummelgaard og Husted 2001).

Adskillige, især amerikanske, undersøgelser har analyseret konsekvenserne for individer af at bo i en etnisk enklave/ghetto, jf. Kain (1992) og Ihlanfeldt og Sjoquist (1998) for et overblik. Mange af de amerikanske undersøgelser vedrører sorte amerikanere, herunder Cutler og Glaeser (1997), som i tråd med mange andre forskere finder, at bopæl i et etnisk segregeret boligområde fører til signifikant lavere indkomst end bopæl i et boligområde med en blandet etnisk beboersammensætning.

I overensstemmelse med Cutler og Glaesers (1997) resultat for sorte amerikanere finder Chiswick og Miller (2001), at for indvandrere i USA fører bopæl i et etnisk segregeret boligområde til lavere nominelle lønninger (direkte effekt). Derudover finder de, at etnisk segregering hæmmer indvandrernes tilegnelse af engelsk, hvilket ligeledes resulterer i lavere nominal løn (indirekte effekt). De argumenterer imidlertid for, at den direkte effekt af etnisk koncentration på lønindkomsten er en ligevægtssituation, i hvilken lønforskellen for indvandrere med samme socioøkonomiske baggrund bosat hhv. inden for og uden for en etnisk enklave afspejler geografiske forskelle i omkostningerne ved forbrug af etniske goder, jf. omtalen af etniske goder i begyndelsen af notatet.

Imidlertid er flere forskere inden for segregeringslitteraturen i de senere år blevet opmærksomme på, at især resultaterne om betydningen af nærmiljøet for individers indkomst og beskæftigelsessituation kan være upræcise, specifikt være genstand for selektions-bias. Ved selektions-bias forstås bias som følge af, at visse af de uobserverbare personkarakteristika som har indflydelse på individets indkomst- eller jobsituation samtidig påvirker individets valg af bopæl. De tidlige undersøgelser af effekterne af segregering på individers indkomst- og beskæftigelsessituation, hvor Kain (1968) var pioneren, tog ikke højde for selektions-problemet, eftersom de estimerede nærmiljø-effekterne ved at behandle den etniske sammensætning af et boligområde som en eksogen variabel, til trods for at individer i reglen vælger, hvor de gerne vil bo, hvilket gør den etniske sammensætning endogen frem for eksogen. Der vil f.eks. forekomme selektions-bias i de traditionelle analyser af nærmiljø-virkninger, hvis etniske minoriteter med favorable uobserverede karakteristika har tendens til at bosætte sig uden for etniske enklaver, mens etniske minoriteter med knap så favorable uobserverbare karakteristika er tilbøjelige til at bosætte sig i en etnisk enklave.

Evans et al. (1992) illustrerer, at de statistisk signifikante nærmiljø-effekter, som de tidlige undersøgelser typisk har fundet, kan forsvinde, hvis der på passende vis tages højde for den kendsgerning, at individer kan vælge, hvor de vil bo – blandt andet under hensyntagen til deres jobmuligheder inden for en rimelig radius af en potentiel bopæl.

Flere nyere studier argumenterer for, at de på hver deres måde har reduceret selektionsproblemerne, således at de opnår mere præcise estimater på effekter af nærmiljøet på individers indkomst- og beskæftigelsesudfald. Cutler og Glaeser (1997) anvender instrumenter baseret på politiske faktorer, topografiske karakteristika og bopæl i barndommen til at tage højde for, at bopælsvalg er en endogen variabel, ved estimation af nærmiljø-effekter for sorte amerikaneres indkomstniveau. På det grundlag finder de i overensstemmelse med de tidlige undersøgelser, at sorte amerikanere bosat i etnisk segregerede boligområder har signifikant lavere indkomst end sorte amerikanere med samme observerbare karakteristika bosat i etnisk blandede boligområder. Dustmann og Preston (1998) argumenterer analogt med Cutler og Glaeser (1997) for brug af instrumentvariabler. Fremgangsmåden i Borjas (1995) er at anvende forældrenes valg af boligområde under den antagelse, at dette valg er eksogent mht. efterkommernes indkomst- og beskæftigelsesformåen. Denne metode kan imidlertid kun bruges til analyser af nærmiljø-effekter for efterkommere og indvandrere med opvækst i værtslandet.

Edin et al. (2001a) argumenterer imidlertid for, at de førnævnte fremgangsmåder muligvis reducerer selektionsproblemerne, men de fjerner dem ikke. De sætter stadig spørgsmålstegn ved gyldigheden af den implicite eksogenitetsantagelse, eftersom en stor del af flytninger sker af andre end bolig-mæssige årsager. F.eks. udgør flytninger af ikke-boligmæssige årsager 40% af den samlede mobilitet i USA.

Fremgangsmåden i Edin et al. (2001a) er at udnytte den fordelingspolitik for flygtninge i Sverige, the Whole of Sweden Strategy, som blev praktiseret i perioden 1985-1991. De argumenterer for, at fordelingspolitikken gav anledning til en initial boligplacering af flygtninge, som var eksogen i forhold til uobserverede karakteristika ved individet. På

dette grundlag når de frem til det *modsatte* resultat af Chiswick og Miller (2001). For de boligplacerede flygtninge finder de nemlig, at bopæl i etniske enklaver *forbedrer* flygtningenes indkomstudfald.

For Danmark savnes der empirisk belæg for, hvilke virkninger koncentreret kontra spredt bosætning har på etniske minoriteters integration i Danmark. I CIM-/AKF- regi laves for tiden en analyse af, hvorfor indvandrere er overrepræsenterede blandt gruppen af selvstændige på arbejdsmarkedet. I denne analyse ses indirekte på virkninger af etnisk koncentration for indvandreres beskæftigelsessituation over tid, jf. Blume Jensen et al. (2001). De foreløbige resultater baseret på en 10% stikprøve af indvandrerne tyder på, at indvandrere bosat i kommuner med stor andel af indvandrere har større tilbøjelighed til at cykle fra en beskæftigelsestilstand til en anden (arbejdsløshed, selvstændig, lønmodtager) end øvrige indvandrere med samme observerbare karakteristika.¹²

2.6 Instrumenter til reduktion af etnisk koncentration

Fordeling af nyankomne flygtninge på landsplan

Adskillige OECD-lande har gjort forsøg med spredt bosætning af nyankomne flygtninge, herunder USA, Tyskland, England, Nederlandene, Sverige, Norge og Danmark, i håb om at flygtningene ville forblive bosat i de områder, hvortil myndighederne anviste dem. Fordelingspolitikkerne for flygtninge skulle dermed hindre yderligere koncentration af de etniske minoriteter i landenes storbyer og i udvalgte bydele af disse storbyer.

På grundlag af undersøgelser af omfanget af sekundærflytningerne, dvs. fraflytninger fra de kommuner, hvortil flygtningene var blevet anvist af myndighederne, og destinationen for sekundærflytningerne kan det generelt konkluderes, at udfaldet har været skuffende. Mange kommuner har ikke været i stand til at integrere de i kommunen bosatte flygtninge, som derfor er flyttet til de byer, hvor der i forvejen bor mange etniske minoriteter.

En undersøgelse (Forbes 1985) viser, at 45% af de indonesiske flygtninge, som ankom til USA i 1975, flyttede væk fra det område, de var blevet bosat i af myndighederne, inden for fem år. Tendensen var, at de flyttede til områder med høj koncentration af deres landsmænd. Samme flyttemønster er observeret for vietnamesiske flygtninge, som initialt blev spredt bosat af de amerikanske myndigheder. Ifølge Fang og Brown (1999, 140) indikerer dette flyttemønster, at initial bosætning i en etnisk enklave er af stor værdi for nyankomne indvandrere, især dem med en lav socioøkonomisk status.

De svenske erfaringer med fordelingspolitik for flygtninge fremgår primært af Rooth (1998) og Åslund (2001). Rooth (1998) viser, at omtrent halvdelen af de flygtninge, som blev boligplaceret i Sverige i perioden 1987-91, flyttede ud af den initiale bopælskommune inden 1996. I gennemsnit blev de, som flyttede væk, boende i den initiale bopælskommune i 2 år.

¹² Denne analyse tager imidlertid heller ikke højde for eventuelle simultanitetsproblemer mht. valg af bopæl og beskæftigelsesstatus.

Åslund (2001) viser, hvilke flygtningegrupper, der har størst fraflytningssandsynlighed og hvilken type kommuner, der især har problemer med at integrere (fastholde) flygtninge. Estimation af en logit model for fraflytning fra den initiale bopælskommune inden for fire år efter boligplaceringen giver blandt andre følgende resultater: 1) Personer fra Afrika og Mellemøsten har større fraflytningssandsynlighed end personer fra Sydamerika og Asien, 2) bopæl i en kommune med relativt få personer af samme etniske herkomst som personen selv, bopæl i en lille kommune samt bopæl i en kommune med lav beskæftigelsesprocent for indvandrere (push faktorer) er forbundet med stor fraflytningssandsynlighed.¹³ Resultatet, at muligheden for at få job indgår i flygtnings overvejelser ved valg af bopæl, giver anledning til optimisme.

Åslunds resultater forudsiger, at de regioner, som allerede har en stor befolkning af indvandrere, kan forvente, at der i fremtiden kommer endnu flere indvandrere (af samme etniske herkomst som de eksisterende indvandrere) til kommunen.

Djuve og Kavli (2000) evaluerer den norske fordelingspolitik for flygtninge og finder, at 1/3 af de flygtninge, som blev boligplaceret i perioden 1994-96, var fraflyttet den initiale bopælskommune inden for 5 år efter boligplaceringen. Fraflytterne flyttede primært væk fra de tyndt befolkede områder og udkantsområder i Norge. Især flygtninge som tidligere havde boet i større byer i hjemlandet flyttede væk fra disse områder. De vigtigste pull faktorer var nærhed til familiemedlemmer og jobmuligheder.

Men udover et estimat på omfanget af sekundærflytninger og en vurdering af destinationen for sekundærflytningerne kræver en evaluering af fordelingspolitikkerne også en analyse af, hvordan boligplaceringspolitikkerne har påvirket individernes beskæftigelsessituation på lang sigt. Dette spørgsmål er relevant, eftersom boligplacerede flygtninge i Norden generelt er blevet boligplaceret uden hensyntagen til uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder i bopælskommunen og omegn.

Mig bekendt findes der kun en undersøgelse, som har dette formål for øje, nemlig en svensk undersøgelse udarbejdet af Edin et al. (2001b). De beregner difference-in-difference estimater af den samlede effekt af integrationsinstrumenterne i forbindelse med fordelingspolitikken til sammenligning af de boligplacerede flygtnings indkomst

¹³ Åslund (2001) mener at kunne opnå unbiased estimater af migrant selektivitetsfaktorer i forbindelse med omtalte logit estimation ud fra argumentet om, at flygtninge er blevet fordelt udelukkende på grundlag af visse observerbare karakteristika frem for uobserverede karakteristika. Imidlertid afspejler estimaterne på migrant selektivitets-variablerne både, at den initiale fordeling af flygtningene ikke var eksogen mht. observerbare karakteristika og betydningen af migrant selektivitetsfaktorerne for valg af efterfølgende bopæl. Estimaterne er således svære at fortolke.

efter otte års ophold i Sverige med indkomsten for sammenlignelige grupper af individer i Sverige, herunder flygtninge som fik asyl inden fordelingspolitikken trådte i kraft og indvandrere fra tredjelands, efter samme opholdsperiode, og dekomponerer den samlede effekt i blandt effekten af selve fordelingen af flygtningene. De forsøger at tage højde for selektions-problemet ved at anvende en instrumentvariable ved estimation af betydningen af de regionale karakteristika. Deres resultater vedr. fordelingspolitikken i Sverige viser, at fordelingspolitikken havde negative langsigtsvirkninger for flygtningenes lønindkomst, men at de negative virkninger blev reduceret ved, at nogle flygtninge fraflyttede de kommuner, de var blevet boligplaceret i, for at flytte til kommuner med bedre jobmuligheder.

Forsøg med ændring af beboersammensætningen i boligkvarterer

I juni 1993 vedtog Folketinget en række love, som har til hensigt at forhindre en yderligere skæv beboersammensætning i socialt belastede boligkvarterer. I september 1993 blev det såkaldte Byudvalg nedsat, som var et ministerudvalg, der i 1994-95 igangsatte en række tiltag til afhjælpning af problemer i 135 udvalgte by- og boligområder, de såkaldte udsatte boligområder. Byudvalgsindsatsen har ifølge Skifter Andersen (2000) betydet, at de negative udviklingsprocesser i de støttede bebyggelser er blevet standset, men ikke fjernet. I international sammenhæng er problemerne i de danske bebyggelser imidlertid relativt små.

Derudover har minimum 37 kommuner i anden halvdel af 1990'erne lavet forsøg med at ændre beboersammensætningen i almenlystige boligområder med relativt mange socialt dårligt stillede personer og etniske minoriteter ved at indføre forsøg med fortrinsret til såkaldt stærke befolkningsgrupper, såsom unge studerende, ældre, pendlere/tilflyttere. By- og Boligministeriet forsvarede ordningen med, at der er tale om at tiltrække den brede befolkning frem for at udelukke visse grupper. Visse kommuner har imidlertid i første omgang fået underkendt deres udformning af forsøget, eftersom udformningen bar (for) tydeligt præg af indirekte diskrimination mod etniske minoriteter.¹⁴

I USA har man forsøgt at ændre beboersammensætningen ved at give lavindkomstfamilier mulighed for at flytte til et bedre boligområde. Katz et al. (2000) analyserer således kort-sigtsvirkningerne for lavindkomstfamiliers velfærd af at flytte til et bedre boligområde som led i et amerikansk program kaldet 'Moving To Opportunity'. Programmet indebar, at det ved lodtrækning blev afgjort, hvilke familier blandt ansøgerne fra fattige bydele der fik mulighed for at flytte. Katz et al. sammenligner forsøgsfamiliernes velfærd med kontrolgruppens to år efter flytningen. Deres resultater viser, at de husstande, som vandt lodtrækningen og flyttede, opnåede større tryghed, bedre helbred hos husstandsoverhovedet og færre adfældsproblemer blandt drenge. Der var derimod ingen signifikante kortsigtsvirkninger på beskæftigelsen, indkomsten eller omfanget af offentlig forsørgelse. Men vi har til gode at få kortlagt langsigtsvirkningerne af eksperimentet.

¹⁴ Ifølge Vibeke Køie, kontorchef i det tidligere By- og Boligministerium, i forb. m. hendes oplæg om den danske forsøgsordning på Dansk Byplan Laboratoriums konference om 'Ghetto eller multikulturelt lokalsamfund' i maj 2000.

3. De fire vigtigste danske undersøgelser

De udvalgte danske analyser vedrører alle flytteanalyser for etniske minoriteter og de hidtil eneste danske kvantitative analyser af etniske minoriteters bosætning og flytninger. Analyserne af Hummelgaard et al. (1995) og Damm (2001) er flytteanalyser til bestemmelse af faktorer af betydning for etniske minoriteters migrationsbeslutning. Disse flytteanalyser bidrager desuden til besvarelse af spørgsmålet om, hvorvidt etniske minoriteters flytninger fører til øget koncentration i landets storbyer. Analyserne af Graversen et al. (1997) og Rasmussen (2001) vedrører den anden dimension af etniske minoriteters koncentration, nemlig etniske minoriteters koncentration i bestemte boligområder. De fire undersøgelser analyserer alle årsager til *fraflytning*. Der er således tale om undersøgelser til bestemmelse af *push faktorer* – frem for pull faktorer.

3.1 AKF: Hummelgaard et al. (1995)

Hummelgaard et al. (1995) er en registerbaseret undersøgelse af etniske minoriteters integration på arbejdsmarkedet samt interkommunale mobilitet. Datagrundlaget er to forløbsregistre – et over samtlige indvandrere og efterkommere (herefter kaldet for indvandrerdata-basen) og et andet bestående af et repræsentativt udsnit af 10% af befolkningen som helhed (herefter kaldet for 10% stikprøven). De to forløbsregistre er konstrueret ved en samkøring af en række administrative registre foretaget af Danmark Statistik for AKF. Efterfølgende omtales udelukkende de af undersøgelsens resultater, som vedrører etniske minoriteters bosætning og interkommunale flyttemønstre.

Geografisk fordeling

Angående den geografiske fordeling af hhv. indvandrere og flygtninge viser undersøgelsen, at indvandrerne i 1991 primært var bosat i hovedstadsområdet (72,4%) og i de større kommuner (s. 89). I de 10 kommuner med den største andel af indvandrere boede knap halvdelen af indvandrerne i 1991 (s. 94).

Indvandrere af *samme* nationalitet var i stor udstrækning koncentreret bosat i bestemte kommuner, og koncentrationerne af de forskellige indvandrergrupper forekom ikke nødvendigvis i de samme kommuner. F.eks. boede over 51% af de pakistanske indvandrere i Københavns Kommune, mens kun godt 17% af tyrkerne boede der (s. 93). En anden forskel på de forskellige indvandrergruppers bosætningsmønstre var, at visse grupper havde bosat sig mere spredt i landet end andre (jf. s. 96).

Hvad angår flygtninges geografiske fordeling i landet, lignede den i 1991 overordnet set den øvrige befolkning. Dog var flygtninge underrepræsenterede i landets små kommuner (s. 99-100). Flygtninges langt mere lige fordeling i landet end de øvrige indvandreres skal ses i lyset af eksistensen af fordelingspolitikken for flygtninge i perioden 1986-98, i følge hvilken Dansk Flygtningehjælp i forbindelse med tildeling af en varig bolig til en nyankommen flygtning blandt andet skulle søge at opnå en ligelig fordeling af flygtninge på landsplan i forhold til amternes befolkningstal (s. 103). Ligesom for indvandrernes vedkommende er den geografiske fordeling af flygtninge fra forskellige lande ganske forskellig, både med hensyn til hvilke kommuner de er koncentreret i og graden af koncentration. F.eks. var kun 20% af de vietnamesiske flygtninge bosat i

hovedstadsområdet, mens andelen af statsløse (palæstinensere) og flygtninge fra Libanon var på godt 68% (s. 104).

Årsager til indvandreres koncentration i bestemte kommuner

Hummelgaard et al. (1995, 99) opridser – med henvisning til Jeppesen (1994) – en række årsager til den konstaterede geografiske koncentration af indvandrere fra tredjelande. En af årsagerne er, at de fleste indvandrere kom til Danmark efter 1969 for at tilbyde deres arbejdskraft i en tid med mangel på ufaglært arbejdskraft. De bosatte sig derfor i nærheden af de virksomheder, hvor de kunne få arbejde, hvilket især var i københavnsområdet. Da de senere bragte deres familie til landet, kom de naturligt nok til at bo i de samme kommuner. En anden årsag er, at udlændingelovgivningen indtil 1983 stillede krav om boligstørrelse og -standard, hvilket førte til koncentration af indvandrere i det almennyttige byggeri, som indvandrere fik nem adgang til, eftersom den øvrige del af befolkningen i perioden i stigende grad fik økonomisk mulighed for at købe en ejerbolig. Som følge af disse – og andre – forhold på boligmarkedet er andelen af indvandrere især stor i kommuner med relativt mange almennyttige boliger.¹⁵

Trods en stigning i de 18-66-årige indvandreres andel af befolkningen i perioden 1984 til 1991 fra 1,1% til 1,6% har der kun været en svag tendens til en større geografisk spredning. Årsagen er, at den største del af nyindvandringen fra tredjelande sker i forbindelse med familiesammenføring, hvorfor mange nyindvandrede bosætter sig i de kommuner, hvor der i forvejen bor indvandrere (s. 92).¹⁶

Flyttemønstre, herunder årsager til flygtninges koncentration i bestemte kommuner

Vedrørende etniske minoriteters flytninger mellem kommuner konstaterer Hummelgaard et al. (1995), at nettoflytningerne for indvandrere i perioden 1986-1991 antog et yderst beskedent omfang (s. 113), mens der for flygtninge var betydelige nettoflytninger: der tegnede sig et mønster af størst nettotilflytning til de store bykommuner og størst nettofraflytning fra de mindste kommuner. Derudover flyttede flygtningene til hovedstadsområdet og væk fra kommunerne uden for hovedstadsområdet undtagen Århus Kommune (s. 119-120). Den interkommunale flytteanalyse i Hummelgaard et al. (1995) omhandler dermed primært flygtninges kontra befolkningens interkommunale flytninger. Hummelgaard et al. (1995) estimerer en traditionel økonometrisk model for indvandreres og efterkommeres fraflytning fra kommuner i perioden 1986-91 på grundlag af registerdata for samtlige indvandrere og efterkommere over 15 år i Danmark i den nævnte periode.

¹⁵ I dag gælder det, at man iht. lov om erhvervelse af fast ejendom skal have boet i Danmark i fem år for at kunne erhverve fast ejendom. (Hummelgaard og Husted 2001, 11).

¹⁶ Danmark har haft stop for indvandring siden 1973.

Det primære formål med den interkommunale flytteeanalyse i Hummelgaard et al. (1995) er at undersøge, hvorvidt der er statistisk belæg for, at følgende tre faktorer (nabolagskarakteristika) er af central betydning for etniske minoriteters valg af bopælskommune:

- størrelsen af indvandernetværk i kommunen¹⁷
- størrelsen af det etniske netværk i kommunen
- andelen af lejeboliger ud af kommunens samlede boligmasse.

Der viser sig at være statistisk belæg for, at jo højere værdier disse variabler antager, desto mindre er sandsynligheden for at flytte væk fra kommunen. Da lave værdier af de tre variabler til beskrivelse af boligområdet er push faktorer, kan høje værdier af de samme variabler forventes at være pull faktorer. I givet fald er høje andele af etniske minoriteter, af landsmænd samt af lejeboliger i en kommune med til at forklare, hvorfor flygtninge har tendens til at flytte til de større byer, dvs. i søgning efter et indvandrer- og etnisk netværk og bedre muligheder på boligmarkedet.

Foruden disse tre variabler til beskrivelse af boligområdet indeholder fraflytningsmodellen variabler i form af personkarakteristika og livscyklusforhold, personens socio-økonomiske forhold samt boligkarakteristika. Hvad angår betydningen af livscyklus-variablerne har disse den forventede effekt på mobiliteten: Mobiliteten er aftagende med alderen og flyttesandsynligheden er lavere for personer i parforhold, personer med små børn samt personer med fast arbejde. Hvad angår betydningen af transaktionsomkostninger, findes belæg for at mobiliteten er lavere for ejere end for lejere.

Resultaterne giver overordnet grund til at forvente, at flygtninge vil blive mere geografisk koncentreret som følge af flytninger (s. 135). Nærmere analyser i Hummelgaard et al. (1995) viser, at den geografiske koncentration af flygtninge øges betydeligt i de første 5-7 år, de er i landet. Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt fordelingspolitikken for flygtninge virker efter hensigten – et spørgsmål, som analysen af Damm (2001) blandt andet har til formål at besvare.

Boligforhold

Det fremgår af Hummelgaard et al. (1995, 108-111), at de etniske minoriteters fordeling i boligmassen i 1991 markant adskilte sig fra den øvrige befolkning. Hvor 67% af de 15-66-årige i befolkningen boede i eget hus eller ejerlejlighed, var andelen ca. 25% for de etniske minoriteters vedkommende. Omvendt boede over 50% af flygtninge i almennyttigt udlejningsbyggeri, mens det kun var tilfældet for knap 15% af befolkningen. Forskellene i boligform mindskes imidlertid noget med tiden – især for flygtninges vedkommende. Hummelgaard et al. (1995, 111) konkluderer, at de etniske minoriteter i 1991 både var koncentreret bosat i bestemte landsdele og i bestemte boligområder, samt at en relativt stor andel boede i de udsatte boligområder.

¹⁷ Størrelsen af indvandernetværket i kommunen er opgjort som de etniske minoriteters andel af kommunens indbyggertal. Størrelsen af det etniske netværk i kommunen er på tilsvarende vis opgjort som den andel, en persons landsmænd udgør af kommunens samlede indbyggertal.

Med hensyn til boligstandard viser Hummelgaards et al. (1995) analyser, at især flygtninge bor i nyere boliger end befolkningen som helhed, samt at de etniske minoriteter i det store hele er lige så godt stillet som befolkningen som sådan med hensyn til installationsforhold (s. 111).

3.2 CIM og AKF: Damm (2001)¹⁸

Flyttemønstre, herunder årsager til etnisk koncentration i bestemte kommuner

Analysen af Damm (2001), som forventes færdig i foråret 2002, er først og fremmest en mikroøkonometrisk registerbaseret analyse af, hvilke faktorer der har betydning for etniske minoriteters valg af bopæl. Specifikt bruges fordelingspolitikken for flygtninge på kommunerne til bestemmelse af migrant selektivitetsfaktorer og push faktorer. Årsagen er, at fordelingspolitikken giver anledning til et initialt bosætningsmønster, som (tilnærmelsesvist) er eksogent i forhold til uobserverbare karakteristika. Fordelingspolitikken udgør dermed et velegnet grundlag til estimation af betydningen af person- og socioøkonomiske karakteristika (migrant selektivitet) og kommunale og regionale push faktorer.

Analysen baserer sig på humankapitalteorien for migration, jf. afsnit 2.3. Specifikt estimeres varigheden af flygtninges ophold i den initiale bopælskommune ved at estimere en proportional hazard-model med competing risks i form af fraflytning fra den initiale bopælskommune til enten en lille, mellemstor eller stor kommune (opgjort ud fra kommunens indbyggertal).

Datagrundlaget er AKFs forløbsregister for indvandrere og efterkommere i perioden 1984-98, hvorfra der er udtrukket observationer for voksne indvandrere fra såkaldte flygtningelande, som fik asyl i perioden 1986-96. Disse registerdata er kombineret med kommunale tidsserier til beskrivelse af det lokale arbejds- og boligmarked samt uddannelsesmuligheder (downloadet fra Statistikbanken, Danmarks Statistik). Endelig er der anvendt en afstandsmatrix for afstande mellem kommuner og denne er kombineret med førnævnte kommunale tidsseriedata til konstruktion af variabler til beskrivelse af regionale arbejds- og boligmarkeds karakteristika samt regionale uddannelsesmuligheder. Data viser, at fraflytningstilbøjeligheden aftager med initial kommunestørrelse: Fraflytningsraterne for boligplacerede mandlige flygtninge er hhv. 60% for små kommuner, 44% for mellemstore kommuner og 26% for store kommuner. Kvindelige flygtninge har generelt lidt lavere fraflytningsrater.¹⁹ Fraflytningen går i retning af de store (37%) og mellemstore (55%) kommuner. Der er indikation på såkaldt trinvis migration, som betyder, at migranter ikke flytter direkte fra landet til storbyen eller omvendt, men først flytter til en mellemstor by: boligplacerede flygtninge, som flytter fra de små kommuner er overrepræsenterede i flyttestrømmen til de små og mellemstore kommuner, fraflyttere fra de mellemstore kommuner er overrepræsenterede blandt tilflyttere til de

¹⁸ Denne analyse er under udarbejdelse som led i min ph.d.-afhandling om etniske minoriteters bosætning og flyttemønstre, som vil blive afleveret i oktober 2003.

¹⁹ Små kommuner er i analysen defineret som kommuner med under 10.000 indbyggere, mellemstore kommuner som kommuner med 10-100.000 indbyggere og store kommuner som kommuner med mere end 100.000 indbyggere (Kbh., Århus, Odense og Ålborg).

største kommuner, mens fraflyttere fra de største kommuner er overrepræsenterede i flyttestrømmen til de mellemstore kommuner.

De foreløbige estimationsresultater fra en proportional hazard, competitive risk varighedsmodel indikerer, at flygtninge har tendens til at fraflytte den kommune, de er blevet boligplaceret i, såfremt 1) udsigterne på arbejds- og boligmarkedet er ringe, 2) der er få uddannelsesmuligheder og 3) der i det hele taget er få muligheder for aktiviteter i den kommune, hvori en flygtning boligplaceres (lille kommune).

Varighedsanalysen vil i den nærmeste fremtid blive suppleret af to tværsnitsanalyser af henholdsvis flygtnings geografiske fordeling over landets kommuner efter 5 og 10 år i landet og flygtingenes ('movers' kontra 'stayers') beskæftigelsessituation efter 3 og 5 år i landet. Tilsammen vil analyserne kaste lys over følgende spørgsmål af relevans for policy makers: Hvilke hensyn bør Udlændingestyrelsen tage ved fordelingen af flygtninge for at tilgodese flygtnings bopælsønsker og dermed reducere omfanget af sekundærflytninger og reducere det med fordelingen forbundne potentielle velfærdstab for individet og samfundet?

3.3 AKF: Graversen et al. (1997)

Flyttemønstre, herunder årsager til etnisk koncentration i bestemte boligområder
Graversen et al. (1997) estimerer logistiske flyttemodeller for etniske minoriteters og etniske danskeres flytninger fra de 135 udsatte boligområder, som er karakteriseret ved høj andel af etniske minoriteter (især flygtninge), høj andel af personer på offentlig forsørgelse samt relativt lav andel af personer med en erhvervskompetencegivende uddannelse. Formålet er at belyse, hvilke faktorer der er væsentlige for henholdsvis etniske minoriteters og danskeres fraflytning fra de udsatte boligområder for derved at give et bud på udviklingen i beboersammensætningen i disse boligområder over tid samt et bud på, hvorledes policy makers kan påvirke beboersammensætningen. Det erkendes af forfatterne, at man egentlig burde analysere såvel til- som fraflytning for at give et fuldstændigt billede af udviklingen i beboersammensætningen, men metodiske overvejelser har ført til, at de nøjes med estimation af en fraflytningsmodel (s. 7).

Datagrundlaget for analysen er to datasæt fra administrative registre: 1) et panel-datasæt for alle individer, som på et eller andet tidspunkt i perioden 1981-93 boede i et eller flere af de 135 boligområder, som modtog midler fra Regeringens Byudvalg til løsning af sociale problemer i boligområdet og 2) et panel-datasæt for 10% af den danske befolkning, hvorfra observationer for individer som har boet i de udsatte boligområder i observationsperioden 1981-93 er blevet udtrukket.

De forklarende variabler i flyttemodellerne i Graversen et al. (1997) kan kategoriseres i de sædvanlige kategorier: 1) person- og livscyklus karakteristika, 2) personens socioøkonomiske karakteristika, 3) boligkarakteristika og 4) karakteristika ved boligområdet, herunder omfanget af sociale problemer og koncentrationen af etniske minoriteter.

Resultaterne af de estimerede fraflytningsmodeller viser for det første, at ved valg af to referencepersoner af henholdsvis dansk og etnisk oprindelse, som derudover besidder

lignende person-, livscyklus og socioøkonomiske karakteristika, har referencepersonen af etnisk oprindelse lavere sandsynlighed for at fraflytte et udsat boligområde end den danske referenceperson (s. 66). Derudover viser resultaterne, at etniske minoriteters fraflytningssandsynlighed reduceres ved en stigning i andelen af personer fra samme oprindelsesland som én selv, mens danskeres fraflytningssandsynlighed stiger, hvis der sker en stigning i såvel de sociale problemer *som* i andelen af etniske minoriteter i boligområdet (s.10). Resultaterne viser tillige, at etniske minoriteters fraflytningssandsynlighed mindskes ved en stigning i opholdstiden.

Af mere opløftende resultater kan nævnes, at forfatterne ikke finder belæg for hypotesen om, at danskernes fraflytningssandsynlighed stiger markant, når andelen af etniske minoriteter overstiger et vist niveau (tærskelværdi) (s. 10). De arbejdsløse i de udsatte boligområder er heller ikke ledige i længere tid end andre beboere i den almennyttige sektor, og de har samme chance for at komme i beskæftigelse igen sammenlignet med beboerne i den almennyttige boligsektor i øvrigt.

Rapporten konkluderer, at der i mange år har været en nettoudflytning af ressourcestærke samt tilflytning af ressourcesvage og etniske minoriteter. Det er således flyttemønstre, der har været gældende i mange år, som skal brydes, hvis koncentrationen af ressourcesvage og etniske minoriteter skal reduceres. Hvad angår løsningsforslag, konstaterer forfatterne på grundlag af de økonometriske analyser, at huslejenedsættelser næppe vil kunne bidrage til ændring af beboersammensætningen i nævneværdig grad.

3.4 AKF: Rasmussen (2001)

Flyttemønstre, herunder årsager til etnisk koncentration i bestemte boligområder
Rasmussen (2001) følger op på analysen af Graversen et al. (1997) med fokus på effekter af nærmiljøet og adskiller sig desuden fra Graversen et al. (1997) ved at være baseret på kvalitative data frem for registerdata. De kvalitative data stammer til dels fra en spørgeskemaundersøgelse og til dels fra telefoninterviews om boligforhold og flyttemotiver blandt 1600 beboere i udsatte boligområder. Svarprocenten var på 52,6%. Rasmussen (2001) undersøger specifikt, hvorvidt der er statistisk belæg for følgende tre hypoteser:

- Danske husholdninger bosat i de udsatte boligområder reagerer på en stigende andel af etniske minoriteter ved at flytte væk
- Danske familier uden sociale problemer reagerer på en stigning i omfanget af sociale problemer i boligområdet ved at flytte væk. Familier med børn flytter i særdeleshed.
- Lavindkomstfamiliers valg af bolig er begrænset til den almennyttige boligsektor.

Analysen i Rasmussen (2001) giver et andet resultat vedr. hypotese 1 end Graversen et al. (1997). Ved estimation af en multinomial logit-model finder Rasmussen (2001, 67), at en stigning i andelen af etniske minoriteter i et udsat boligområde øger danskeres fraflytningssandsynlighed. Det er især de unge, ressourcestærke familier, der flytter væk, men også enlige mænd på førtidspension flytter, dog stort set kun inden for den almene sektor. Enlige mødre flytter ligeledes væk, når andelen af etniske minoriteter øges, men i

mindre omfang end de to førnævnte typer af husstande. Begrundelsen for at en vis andel af etniske minoriteter enten er problematisk eller harmløs er forskellig, alt efter om man spørger personer med en høj tolerancetærskel eller personer med en lav tolerancetærskel. Sidstnævnte anfører oftest, at de foretrækker at leve blandt danskere, mens førstnævnte nævner, at en høj andel af etniske minoriteter kan bremse integrationen af disse i det danske samfund samt give problemer for danske børns opvækst. Stort set alle de beboere der er flyttet væk fra de udsatte boligområder oplyser, at der boede mange etniske minoriteter i området, men det kan ikke entydigt konkluderes, at dette har været medvirkende til beslutningen om at flytte (s. 68).

Omfanget af sociale problemer (målt ved andelen af førtidspensionister i boligområdet) viser sig imidlertid at have langt større betydning end andelen af etniske minoriteter for, hvorvidt ressourcestærke danskere flytter eller ej (s. 69). Enlige mødre reagerer også på øgede sociale problemer ved at flytte, men i modsætning til de ressourcestærke danskere flytter den enlige mor udelukkende inden for den almene boligsektor (s. 69). Derimod mindsker en stigende andel af førtidspensionister sandsynligheden for at en førtidspensionist flytter væk. Dette resultat fortolker Rasmussen (2001, 69) på den vis, at selv de ressourcetsvage har en præference for at bo sammen med ligestillede (selv-segregering).

Udover omfanget af sociale problemer har kriminalitet i boligområdet haft en betydelig indflydelse på beslutningen om at flytte. Endelig viser resultaterne, at huslejen har en (om end mindre) betydning for beboernes fraflytningstilbøjelighed (s. 70). Ifølge Graversen et al. (1997) og Rasmussen (2001) bidrager danskeres og de etniske minoriteters flytninger i samspil til at forstærke den etniske koncentration i de udsatte boligområder.

4. Policy-anbefalinger

På grundlag undersøgelsens resultater for flygtninges interkommunale mobilitet og af de i Jeppesen (1994) angivne argumenter for og imod etniske minoriteters koncentrerede bosætning foreslår Hummelgaard et al. (1995, 19) en politik, der bygger på spredning i små grupper af indvandrere af samme etniske herkomst.²⁰ En sådan politik tager på den ene side hensyn til etniske minoriteters behov for at bo sammen i de første år i Danmark og på den anden side hensyn til det politiske ønske om at sprede de etniske minoriteter. Yderligere spredning forudsætter imidlertid, at der skaffes boliger til etniske minoriteter uden for de områder, der i forvejen har en relativt høj andel etniske minoriteter – boliger, som er attraktive og økonomisk overkommelige. Forfatterne angiver ikke, hvordan sådanne boliger skal fremskaffes. De forudser imidlertid et par vanskeligheder ved gennemførelsen af en sådan politik: 1) en sådan politik for spredning af de etniske minoriteter forudsætter en massiv holdningsbearbejdelse af danskere, som ikke ønsker at have etniske minoriteter som naboer og 2) det kan være svært at gennemføre yderligere spredning, når den enkeltes frihed til at bosætte sig efter eget valg skal respekteres.

²⁰ Ifølge Bente Bondebjerg fra Dansk Flygtningehjælp har Dansk Flygtningehjælp da også tilstræbt at sprede flygtninge i grupper af samme etniske herkomst i forbindelse med boligplacering.

Graversen et al. (1997) kommer ikke med forslag til, hvorledes beboersammensætningen ændres i de udsatte boligområder. Men de påpeger ligesom Rasmussen (2001), at huslejens sætninger næppe vil være et egnet instrument. Rasmussen (2001) påpeger desuden, at det især er omfanget af de sociale problemer i de udsatte boligområder, der skal tages fat på, hvis man vil tiltrække og fastholde ressourcetsvage danskere til de udsatte boligområder og dermed få en mere varieret beboersammensætning. Det præciseres ikke hvordan.²¹

De foreløbige resultater af flytteanalysen i Damm (2001) indikerer to konklusioner. For det første, at den danske fordelingspolitik for flytninge er for vidtgående: Boligplacering af flytninge i udkantkommuner med få beskæftigelses- og uddannelsesmuligheder fremmer ikke spredningen af de etniske minoriteter på længere sigt. For det andet at etniske minoriteters ufordelagtige stilling på boligmarkedet er en vigtig forhindring for opnåelse af en mere spredt etnisk bosætning i landet.

5. Fremtidig forskning

Eftersom forskningen i etniske minoriteters bosætning og flyttemønstre i hovedsagen er motiveret af hypotesen om, at koncentration af etniske minoriteter hæmmer deres integration i det danske samfund, er der først og fremmest et stort behov for kvantitative analyser af, hvorvidt det rent faktisk er tilfældet. Sådanne analyser skal for det første tage højde for selektionsproblematikken og for det andet anvende mål for omfanget af etnisk segregering i veldefinerede boligkvarterer frem for som i dag andelen af etniske minoriteter i kommunen.

Vi mangler imidlertid en almenyldig klassificering af boligkvarterer til analyse af bestemmende faktorer for bosætning i et boligkvarter frem for et andet. Hidtidig dansk kvantitativ forskning om etniske minoriteters boligbærelse segregering har omhandlet etniske minoriteters segregering i de udsatte boligområder, som dermed er gjort til genstand for analyse på det grundlag, at de modtog Byudvalgsmidler. Fremtidig forskning om etniske minoriteters boligbærelse segregering bør være baseret på en afgrænsning og udvælgelse af boligkvarterer baseret på almenyldige kriterier til beskrivelse af typer af boligkvarterer.

Det står stadig heller ikke klart, hvilken rolle etniske minoriteters begrænsninger på boligmarkedet spiller for etniske minoriteters koncentration i udvalgte boligområder. Hvis arbejdsløse, etniske minoriteters råderum på boligmarkedet er begrænset til halv dyre almennyttige boliger, som de kun har råd til at bo i, fordi de modtager boligsikring, indvirker denne boligbegrænsning negativt på arbejdsløse indvandreres økonomiske incitament til at søge arbejde. For som følge af begrænsede muligheder på boligmarkedet har de etniske minoriteter i modsætning til personer tilhørende majoritetsbefolkningen ikke tilsvarende mulighed for hurtigt at flytte til en billigere bolig efter boligsikringens bortfald i tilfælde af, at de kommer i beskæftigelse.

²¹ Jf. pressemeddelelsen fra AKF ved udgivelsen af Rasmussen (2001), www.akf.dk/presse/mobility_resident.htm.

Det kunne formodentlig være til stor gavn at kombinere kvalitative og kvantitative data i forbindelse med analyse af etniske minoriteters bopælsvalg, eftersom det er svært at klarlægge flyttemotiver alene på grundlag af registerdata. Kvalitative data kan f.eks. oplyse om, hvordan en person i sin tid fandt boligen, herunder om det skete via det etniske netværk, hvad den primære årsag var til at flytte til nabolaget, og hvordan nabolaget er, herunder om der ofte er husspektakler, kriminalitet, stofmisbrugere.

Endelig bør fremtidige flytteanalyser af etniske minoriteters bolig-mæssige mobilitet undersøge, hvorvidt der foregår 'spatial assimilation' for de etniske minoriteter i Danmark. Med hensyn til hvorvidt de etniske minoriteter med tiden bosætter sig mere spredt i byerne, så tyder de eksisterende danske undersøgelser på, at det ikke er tilfældet for indvandrere ekskl. flygtninge, mens det for flygtninges vedkommende er uvist. Først i dag har vi mulighed for at undersøge dette spørgsmål, eftersom Danmark først begyndte at modtage flygtninge i større omfang i midten af 1980'erne. Dertil kommer at vi så småt har mulighed for at undersøge, hvorvidt der sker 'spatial assimilation' over generationer: Bor efterkommerne mere spredt i Danmark end deres forældre?

Litteraturhenvisninger

- Alonso, W. 1964. *Location and Land Use*, Harvard University Press.
- Axelsson, R. og O. Westerlund. 1998. A panel study of migration, self-selection and household real income, *Journal of Populations Economics*, 11: 113-126.
- Bartel, A.P. 1989. Where do the new U.S. immigrants live? *Journal of Labor Economics*, 7(4): 371-391.
- Belanger, A. og A. Rogers. 1992. The internal migration and spatial redistribution of the foreign-born population in the United States: 1965-1970 and 1975-1980, *International Migration Review*, 26(Winter): 1342-1369.
- Blume Jensen, K., Ejrnæs, M., H.S. Nielsen og A. Würtz. 2001. *Self-Employment for Immigrants: A last resort?* Unpublished working paper, CIM, Aarhus School of Business.
- Borjas, G.J. 1995. Ethnicity, Neighborhoods, and Human-Capital Externalities, *American Economic Review*, 85(3): 365-390.
- Borjas, G.J. 1999. Immigration and welfare magnets, *Journal of Labor Economics*, 17(4): 607-637.
- Bukdahl, D. og T. Mortensen. 1999. *Indicators of immigrants' and refugees' integration – a discussion of relevance and availability*, working paper presented at the European Research Forum on International Migration and Ethnic Relations (EUROFOR) Conference No. 27.
- Castles, S., and M. J. Miller. 1993. *The age of migration*, New York: Guilford.
- Chiswick, B.R. og P.W. Miller. 2001. Do Enclaves Matter in Immigrant Adjustment? *Working paper*, Department of Economics, University of Illinois at Chicago.
- Cutler, D.M. and E.L. Glaeser. 1997. Are Ghettos Good or Bad? *Quarterly Journal of Economics*, 112(3):827-872.
- Damm, A.P. 2001. *Push-factors and movers and stayers among refugees subjected to a settlement policy: The case of Denmark*, unpublished working paper, CIM, Aarhus School of Business.
- De Jong, G. F. og J. T. Fawcett. 1981. Motivations for migration: An assesment and a value-expectancy research model. I: De Jong, G. F. og R. W. Gardner (eds.). 1981. *Migration Decision Making. Multidisciplinary approaches to microlevel studies in developed and developing countries*, New York: Pergamon Press: Kap. 2.
- Djuve, A. B. og H. C. Kavli. 2000. *Styring over eget liv. Levevilkår og flytteaktivitet blant flyktninger i lys av myndighetenes bosettingsarbeid*, Forskningsstiftelsen Fafo, Fafo-rapport 344.
- Dustmann, C. og I. Preston. 1998. Attitudes to ethnic minorities, ethnic context and location decisions, *CEPR Discussion Paper* 1942.
- Edin, P.-A., P. Fredriksson og O. Åslund. 2001a. Ethnic enclaves and the economic success of immigrants - evidence from a natural experiment, *CEPR Discussion Paper*, no. 2729.
- Edin, P.-A., P. Fredriksson og O. Åslund. 2001b. Settlement policies and the economic success of immigrants, *CEPR Discussion Paper*, no. 2730.
- Evans, W.N., W.E. Oates og R.M. Schwab. 1992. Measuring peer group effects: A study of teenage behavior, *Journal of Political Economy* 100: 966-991.
- Fang, D. og D. Brown. 1999. Geographic mobility of the foreign-born Chinese in large metropolises, 1985-1990, *International Migration Review*, 33(1): 137-155.
- Fong, E. og R. Wilkes. 1999. The spatial assimilation model reexamined: An assesment by Canadian Data, *International Migration Review*, 33(3): 594-620.
- Forbes, S.S. 1985. Residency patterns and Secondary Migration of Refugees, *Migration News*, 1 34(1): 1-18.
- Funkhouser, E. 2000. Changes in the geographic concentration and location of residence immigrants, *The International Migration Review*, 34(2): 489-510.
- Graversen, B.K., H. Hummelgaard, D. Lemmich og J. B. Nielsen. 1997. *Residential Mobility in Danish Problem Housing Estates*, AKF Forlaget.
- Hamburger, C. 1989. Assimilation eller integration, *Politica – Tidsskrift for Politisk Videnskab*.
- Heinesen, E. 2002. AMID notat vedr. betydningen af bolig-mæssig segregering for børn og unges udviklingsmuligheder, AMID.
- Hummelgaard, H., L. Husted, A. Holm, M. Baadsgaard og B. Olrik. 1995. *Etniske minoriteter, integration og mobilitet*, AKF Forlaget.

- Hummelgaard, H. og L. Husted. 2001. *Social og etnisk bestemt bosætning – årsager og konsekvenser*, AKF Forlaget.
- Ihlanfeldt, K.R. og D.L. Sjoquist. 1998. The spatial mismatch hypothesis: A review of recent studies and their implications for welfare reform, *Housing Policy Debate*, 9(4): 849-892.
- Jaeger, D.A. 2000. *Local Labor Markets, Admission Categories, and Immigrant Location Choice*, unpublished working paper, Hunter College and Graduate School, CUNY, Princeton University.
- Jeppesen, K.J. 1994. *Etniske minoriteter i boligområder*, Kbh.: Socialforskningsinstituttet.
- Kain, J. 1968. Housing segregation, Negro employment, and metropolitan decentralization, *Quarterly Journal of Economics* LXXXII: 175-197.
- Kain, J.F. 1992. The Spatial mismatch hypothesis: Three decades later, *Housing Policy Debate*, 3(2): 371-460.
- Katz, L.F., J.R. Kling og L.B. Liebman. 2000. *Moving to Opportunity in Boston: Early Results of a Randomized Mobility Experiment*, Working Paper no. 441, Industrial Relations Section, Princeton University,.
- Kobrin, F. E. og A. Speare. 1983. Out-migration and ethnic communities, *International Migration Review* 17: 425-44.
- Lee, E. 1966. A theory of migration. *Demography*, 3(1): 47-57.
- Massey, D.S. og B.P. Mullan. 1984. Processes of Hispanic and Black Spatial Assimilation, *American Journal of Sociology*, 89: 936-974.
- Massey, D. S., Goldring, L. og J. Durand. 1994. Continuities in transnational migration: An Analysis of nineteen Mexican communities, *American Journal of Sociology*, 99: 1492-1533.
- Musterd, S., W. Ostendorf og M. Breebaart. 1998. *Multi-ethnic metropolis: Patterns and policies*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Musterd, S., H. Priemus og R. van Kempen. 1999. Towards undivided cities: The potential of economic revitalisation and housing redifferentiation, *Housing Studies*, 14(5): 573-584.
- Muth, R. F. 1969. *Cities and Housing*, University of Chicago Press.
- Newbold, K.B. 1999. Spatial distribution and redistribution of immigrants in the metropolitan states, *Economic Geography*, 75(3): 254-271.
- Pedersen, L. 1991. *Indvandrere og deres efterkommere i Danmark*, Statistiske Undersøgelser nr. 43, Kbh.: Danmark Statistik.
- Pedraza, S. og R.G. Rumbaut. 1996. *Origins and destinations: Immigration, race and ethnicity in America*, Belmont, Calif.: Wadsworth.
- Piore, M. J. 1979. *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Portes, A. og R. L. Bach. 1985. *Latin Journey: Cuban and Mexican Immigrants in the United States*, Los Angeles: University of California.
- Quigley, J.M. og D.H. Weinberg. 1977. Intra-Urban Residential Mobility: A Review and Synthesis, *International Regional Science Review*, 2(1): 41-66.
- Rasmussen, L.E. 2001. *Mobility out of socially deprived residential areas*, København: AKF Forlaget.
- Rooth, D.-O. 1998. *Movers and Stayers - An Evaluation of the "Whole of Sweden Strategy" for Refugee Immigrants and Tied Movers to Sweden*, unpublished working paper presented at the European Society for Population Economics conference at University of Amsterdam, NL, June 4-6, 1998.
- Samuel, T.J. 1988. Family class Immigrants to Canada 1981-84: Part 2: Some aspects of Social Adaptation, *International Migration*, 26(3): 287-299.
- Schierup, C.-U. 1993. *På kulturens slagmark*, Sydjysk Universitetsforlag.
- Sjaastad, L.A. 1962. The costs and returns of human migration, *Journal of Political Economy*, 70: 80-93.
- Skifter Andersen, H. 2000. Efekterne af byudvalgets indsats i almene boligområder 1994-98, *Samfundøkonomen* 2000 (2): 13-18.
- Trovato, F. 1988. The interurban mobility of the foreign born in Canada, 1976-81, *International Migration Review*, 22(3): 59-86.
- Williams, Jr. R.C. 1979. A logit model of demand for neighbourhood. I: D. Segal (Ed.). 1979. *The economics of neighbourhood*, Academic Press: kap. 2.
- Zavodny, M. 1997. Welfare and the locational choices of new immigrants, *Federal Reserve Bank of Dallas Economic Review*, Second Quarter 1997.

- Zavodny, M. 1998. Determinants of Recent Immigrants' Locational Choices, *Federal Reserve Bank of Atlanta* Working Paper 98-3.
- Özüekren, S. og R. van Kempen. 1997. *Turks in European cities: housing and urban segregation*, Comparative Studies in Migration and Ethnic Relations 4, European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, Utrecht University.
- Åslund, O. 2001. Now and forever? Initial and subsequent location choices of immigrants, *WP, IFAU*, no. 11.

Etniske minoriteters bosætning og flytninger – de seneste 20 års økonomisk-kvantitative forskningsresultater.

© Anna Piil Damm

ISSN 1601-5967

Published by:

AMID

Aalborg University

Fibigerstraede 2

DK-9220 Aalborg OE

Denmark

Phone + 45 96 35 91 33

Fax + 45 98 15 11 26

Web: <http://www.humsamf.auc.dk/amid>

AMID – Akademiet for Migrationsstudier i Danmark

The Academy for Migration Studies in Denmark

Director: Professor dr. phil. Ulf Hedetoft

The Academy for Migration Studies in Denmark, AMID, is a consortium consisting of researchers at research centers representing three institutions of higher education and two research institutes. AMID is supported by the Danish Research Councils of the Humanities and the Social Sciences.

The Consortium consists of the following members:

Aalborg University--Department of Sociology, Social Studies and Organization, Department of Economics, Politics and Administration, as well as *SPIRIT* (School for Postgraduate Interdisciplinary Research on Interculturalism and Transnationality) and Institute for History, International and Social Studies. Aalborg University is the host institution.

The Aarhus School of Business--CIM (Centre for Research in Social Integration and Marginalization).

Aarhus University--Department of Political Science.

The Danish National Institute of Social Research (Socialforskningsinstituttet, SFI).

The Institute of Local Government Studies (Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, AKF).